

EOC
EUROASIAN
ONLINE
CONFERENCES

ENGLAND CONFERENCE

**INTERNATIONAL CONFERENCE ON
MULTIDISCIPLINARY STUDIES AND
EDUCATION**

Google Scholar

zenodo

OpenAIRE

doi digital object
identifier

eoconf.com - from 2024

INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY STUDIES AND EDUCATION: a collection scientific works of the International scientific conference – London, England, 2026. Issue 5

Languages of publication: Uzbek, English, Russian, German, Italian, Spanish

The collection consists of scientific research of scientists, graduate students and students who took part in the International Scientific online conference «**INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY STUDIES AND EDUCATION**». Which took place in London 2026.

Conference proceedings are recommended for scientists and teachers in higher education establishments. They can be used in education, including the process of post - graduate teaching, preparation for obtain bachelors' and masters' degrees. The review of all articles was accomplished by experts, materials are according to authors copyright. The authors are responsible for content, researches results and errors.

Temperament va xarakterning psixologik asoslari hamda ularning shaxs shakllanishidagi o‘rni

Shaylazimova Dilfuza

Guliston davlat pedagogika instituti Tillarni o‘qitish fakulteti

O‘zbek tili va adabiyoti yo‘nalishi 1-kurs talabasi

E-pochta:dilfuzashaylazimova@gmail.com

Fan o‘qituvchisi: **Xamidova Sabrina**

Annotatsiya: Ushbu maqolada shaxs psixologiyasining fundamental tushunchalari bo‘lgan temperament va xarakter masalalari tahlil qilinadi. Temperamentning tiplari, xarakterning tarkibiy qismlari va ularning tarbiya jarayonidagi o‘zaro aloqadorligi ilmiy asosda yoritilgan. Shuningdek, zamonaviy jamiyatda shaxs xususiyatlari bilan bog‘liq muammolar va ularning yechimlari taklif etilgan.

Abstract: This article analyzes the issues of temperament and character, which are fundamental concepts of personality psychology. The types of temperament, the structural components of character and their interaction in the educational process are highlighted on a scientific basis. Also, problems related to personality traits in modern society and their solutions are proposed.

Kalit so‘zlar: Temperament, xarakter, tarbiya, psixologiya, shaxs, xolerik, sangvinik, flegmatik, melanxolik, iroda, individ.

Psixologiya fanida shaxsning o‘ziga xosligini belgilovchi ikki asosiy ustun mavjud: temperament va xarakter. Temperament — bu shaxsning tug‘ma xususiyati bo‘lib, nerv tizimining dinamikasini ifodalasa, xarakter — hayot davomida orttirilgan, ijtimoiy muhit va tarbiya natijasida shakllanadigan barqaror xususiyatlar yig‘indisidir. P.I. Ivanov ta’kidlaganidek: "Xarakter insonning faoliyatida va muloqotida namoyon bo‘ladigan, uning atrofdagi borliqqa va o‘z-o‘ziga bo‘lgan munosabatini belgilaydigan barqaror xususiyatlardir" (Ivanov P.I., "Umumiy psixologiya", 215-bet).

Temperament shaxsning "poydevori" hisoblanadi. U insonning hissiyotlari qanchalik tez qo‘zg‘alishi va faoliyat darajasini belgilaydi. Mashhur fiziolog I.P. Pavlov temperamentni oliy nerv faoliyati tiplari bilan bog‘lagan. Biroq, inson hayotida faqat temperament bilan cheklanib qolmaydi. Xarakter temperament asosida bino bo‘ladi, lekin u ko‘proq ijtimoiy yo‘nalishga ega. Xarakter tarkibida irodaviy sifatlar, hissiy xususiyatlar va intellektual belgilar mujassamdir. Ayniqsa, o‘smirlik davrida tarbiya jarayoni xarakterning ijobiy yoki salbiy tomonga o‘zgarishiga kuchli ta’sir ko‘rsatadi. E. G‘oziyev yozganidek: "Shaxsning xakteri uning hayotiy pozitsiyasini va axloqiy qiyofasini belgilaydi, bu esa bevosita ijtimoiy muhitdagi tarbiya uslubiga bog‘liqdir" (G‘oziyev E., "Umumiy psixologiya", 188-bet). M.G. Davletshin o‘z tadqiqotlarida temperament va xarakterning o‘zaro bog‘liqligini shunday ta’riflaydi: "Temperament xarakterning dinamik tomonini belgilaydi, xarakter esa temperament ustidan nazorat o‘rnatib, uni ijtimoiy qoliplarga soladi" (Davletshin M.G., "Psixologiya", 142-bet).

Hozirgi globallashuv va raqamli texnologiyalar asrida temperament va xarakter o‘rtasidagi mutanosiblikning buzilishi bilan bog‘liq bir qancha muammolar ko‘zga

tashlanmoqda. Birinchidan, virtual introversiya muammosi bo'lib, yoshlarning gadjetlarga bog'lanib qolishi natijasida xarakterdagi muloqotga kirishuvchanlik (ekstravertlik) xususiyatlarining susayishi va ijtimoiy izolyatsiyaning ortishi kuzatilmoqda. Ikkinchidan, affektiv xatti-harakatlar, ya'ni temperamenti o'ta qo'zg'aluvchan bo'lgan shaxslarda hissiy intellektning pastligi sababli agressiya va nizoli vaziyatlar ko'paymoqda. Uchinchidan, tayyor axborot va oson erishiladigan natijalar tufayli yoshlarda qiyinchiliklarni yengishga qaratilgan irodaviy xarakter xislatlari shakllanmay qolayotganligi ham dolzarb muammodir. Shuningdek, shaxsning o'z temperament xususiyatlarini bilmasligi oqibatida kasb tanlash va jamoada ishlashda yuzaga kelayotgan psixologik to'siqlar moslashuvchanlikning pastligini ko'rsatmoqda.

Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun, avvalo, ta'lim muassasalarida tarbiya jarayonini har bir talabaning individualpsixologik xususiyatlariga (temperamentiga) moslashtirish zarur. Masalan, melanxolik tipdagi talabalarga nisbatan ehtiyotkorona va rag'batlantiruvchi, xoleriklarga esa vazminlikni o'rgatuvchi uslublardan foydalanish lozim. Shuningdek, shaxsning irodaviy sifatlarini shakllantirishga qaratilgan maxsus psixologik treninglar tashkil etilishi kerak. V.A. Tokareva ta'kidlaganidek: "Xarakter iroda kabi tarbiyalanadi; qiyinchiliklarni yengish jarayonidagina inson o'z tabiatidagi salbiy mayllarni jilovlashni o'rganadi" (Tokareva V.A., "Shaxs psixologiyasi", 102-bet). Yoshlarda "hissiy intellekt"ni rivojlantirish orqali o'z temperamentini boshqarish ko'nikmasini hosil qilish kerak. Z.T. Nishonova ta'kidlaganidek: "Inson o'z hissiyotlarini boshqarishni o'rganmas ekan, uning xarakteridagi ijobiy fazilatlar temperamentning "to'lqinlari" ostida qolib ketaveradi" (Nishonova Z.T., "Psixologik maslahat", 95-bet). Oila va ta'lim muassasasi hamkorligida shaxsning ijtimoiy faolligini oshirish, virtual dunyodan real muloqotga qaytarishga qaratilgan madaniy-ma'rifiy loyihalarni ko'paytirish ham kutilgan natijani beradi.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, temperament va xarakter shaxsning ajralmas qismlaridir. Temperament — biologik asos bo'lsa, xarakter — ijtimoiy natijadir. Inson o'z temperamentini o'zgartira olmasligi mumkin, biroq to'g'ri yo'naltirilgan tarbiya va o'z-o'zini tarbiyalash orqali har qanday temperament asosida kuchli, irodali va ijobiy xarakterni shakllantirish imkoniga ega. Psixologik bilimlarni chuqur egallash esa bizga o'zimizni va atrofida qilarni yaxshiroq tushunishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ivanov P.I., Zuffarova M.E. "Umumiy psixologiya". – Toshkent:
2. "O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati", 2008. – 480 b.
3. G'oziyev E.G'. "Umumiy psixologiya". 1-2 kitob. – Toshkent:
4. "Universitet", 2002. – 320 b.
5. Davletshin M.G. "Psixologiya". – Toshkent: "O'qituvchi", 2005. – 256
6. b.
7. Tokareva V.A. "Shaxs psixologiyasi va rivojlanish qonuniyatlari". – Toshkent: "Niso poligraf", 2014. – 190 b.

